

П. Маринов, С. Стойков, Д. Иванов

**ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ
НА ТЕРОРИЗМА И АНТИТЕРОРИЗМА**

ЧАСТ ПЪРВА

София, 2023

ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ
Факултет „Командно-щабен“
Катедра „Сухопътни войски“

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Петър Маринов, Стойко Стойков, Димо Иванов, автори, 2023
© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1243-3

Учебникът „Теоретични основи на тероризма и антитероризма“, част първа, е предназначен за подготовката на слушателите, докторантите, студентите и специализантите от Военна академия „Г. С. Раковски“. Този учебник е разработен по Национална научна програма „Сигурност и отбрана“ (задача 1.1.3. Анализ и оценка на системи за управление на антитерористичната дейност и изработване на научнообосновани предложения за тяхното усъвършенстване), която е финансирана от Министерство на образованието и науката на Република България, и се издава с подкрепата на издателство „Изток-Запад“. В учебника е дадена подробна информация относно същността на тероризма и неговото развитие. Той може да служи при подготовката по дисциплините от учебните планове на специалностите „Сигурност и противодействие на радикализацията и тероризма“ и „Организация и управление на военните формирования на оперативното ниво“, в подкрепа на други специалности, както и при разработването на дипломни работи и други научни публикации.

Учебникът „Теоретични основи на тероризма и антитероризма“, част първа, е разработен под общото ръководство на полк. доц. д-р Петър Маринов, доцент в катедра „Сухопътни войски“ от факултет „Командно-щабен“ на Военна академия „Г. С. Раковски“. Отделните раздели и точки са разработени както следва: полк. доц. д-р Петър Маринов – Раздели I, III, IV, V и VI, проф. д. н. Стойко Стойков – Раздел I, т. 3, и майор Димо Иванов – Раздели II, V и VI.

При разработване на учебника са взети предвид и мненията на изявени експерти и изследователи, занимаващи се в областта на борбата срещу тероризма.

Учебникът е приет на заседание на съвета на „Командно-щабен факултет“ на Военна академия „Г. С. Раковски“, 2022 г.

Рецензенти

Полк. доц. д-р Димитър Ташков

Полк. проф. д-р Емил Енев

Съдържание

РАЗДЕЛ I

СЪЩНОСТ НА ТЕРОРИЗМА – РАЗВИТИЕ И ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

Същност на тероризма.....	10
Причини за възникване на тероризма.....	14
Възникване на съвременния тероризъм.	21
Тероризмът в България през XX–XXI в.	32
Атентатите на XX и XXI век.....	45
Държавата и държавността: предизвикателствата на тероризма.....	148

РАЗДЕЛ II

ПСИХОЛОГИЯ НА ТЕРОРИЗМА

Психологически характеристики, формиращи от социалното положение в обществото, етноса и региона.....	175
Психологическа характеристика на терориста, формирана според качествата на характера и темперамента му.....	177
Психологически характеристики, формиращи от семейната среда и възпитанието.....	182

Мотивация на индивида да стане терорист	186
Социалното влияние и глобализацията като фактори за оформяне на социално- психологическия модел на терориста.....	193
Идеологията и религията като формиращи фактори.....	198

РАЗДЕЛ III

ОСНОВНИ ВИДОВЕ ТЕРОРИЗЪМ

Типология и класификация на тероризма	206
Религиозно мотивиран тероризъм	214
Примери на съвременен религиозно мотивиран тероризъм	236
Кибертероризъм.....	238
Наркотероризъм.....	242
Подземен тероризъм	243

РАЗДЕЛ IV

КЛАСИФИКАЦИЯ И СТРУКТУРА НА ТЕРОРИСТИЧНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Ретроспекция на по-известни терористични групировки	248
Ал Кайда.....	258
Ислямска държава в Ирак и Леванта (ИДИЛ).....	264

РАЗДЕЛ V
**ЗАДАЧИ И ФОРМИ НА ДЕЙСТВИЕ
НА ТЕРОРИСТИЧНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ**

Цели и задачи на терористичните организации.	284
Методи и форми на терористична дейност.....	288

РАЗДЕЛ VI
**ОСОБЕНОСТИ В ПОДГОТОВКАТА И
ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА ТЕРОРИСТИЧНИ
ОПЕРАЦИИ И АКТОВЕ**

Подготовка и провеждане на терористични акции.....	292
Примери за провеждане на терористични операции.....	294
Използвана литература.....	303

Раздел I

**СЪЩНОСТ НА ТЕРОРИЗМА –
РАЗВИТИЕ И ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ**

Същност на тероризма

Тероризмът като явление има сложна структура, в която се преплитат идеологически, социални, религиозни, етнически, психологически и други елементи. Освен това припокрива и форми на насилие като война, партизанска борба, престъпност и т.н. В резултат няма общоприето определение за тероризма. Това води до сериозни затруднения в правните основания за борбата срещу него (щом няма определение, няма и наказание).

Във всички публикации, посветени на тероризма, ясно се очертава виждането, че той е форма на насилие¹. По отношение на останалите му характеристики съществува голямо разнообразие в мненията. Например неговата цел се дефинира като предизвикване на страх², сплашване, постигане на политически, икономически, етнически цели, печелене на популярност и др. Такова разнообразие има и по отношение на характеристики като средства и организираност. В над сто дефиниции за тероризма³, като най-чест елемент се отбелязва *насилие, сила*, срещано в 83,5% от определенията, следван от *политически* – 65%, *страх* – 51%, *заплаха* – 47%.

¹ Вж. Хофман, Б. Тероризмът. С., 1997; Пизано, В. – Военен журнал, 1994, №4; Оксфордски студентски речник. С., 1989; Требин, М. Тероризм в XXI век. Минск, 2003, с. 21.

² В определението на В. И. Ленин за тероризма като цел се посочва внушаването на страх. Вероятно под негово влияние в Наказателно-процесуалния кодекс на Република България тероризмът се определя като едно или няколко престъпления, чиято цел е създаването на „смут и страх“. – Вж. чл. 108а от НПК.

³ Schmidt, A., A. Jongman et al. Political terrorism: Anew guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature, New Brunswick, 1988, pp. 5–6.

На базата на известните определения за тероризъм може да бъде изведена обобщена дефиниция за тероризма като **политически мотивирана дейност, инкриминирана от вътрешното и международното законодателство, използваща насилие срещу граждани за постигане на целите си.**

Политическа мотивация означава, че дейността е насочена към вземане на властта:

- в държавата, или част от нея – палестински организации.
- в няколко държави (региона) – африкански организации.
- в света – „Ислямска държава“, „Ал Кайда“.

Когато организациите не могат да вземат властта, те се стремят да променят някои аспекти на политиката (вътрешна или външна) – например прекратяване на военни действия, осигуряване на повече политически права и др. Ако липсва политическа мотивация в дейност с прилагане на насилие, тя не може да се определи като терористична. Следователно насилието, използвано от престъпници, от представители на организираната престъпност, не може да се определи като тероризъм, тъй като в тези случаи обикновено има икономически или лични цели.

Политическа мотивация се открива във всички основни видове тероризъм – лявоекстремистки, дясноекстремистки, сепаратистки (етнически), религиозен, така че не е необходимо добавянето в определението на „етнически“, „религиозни“ или други цели.

За разлика от легитимните политически организации терористичните използват насилие за вземането на властта. Насилие има и в други явления на обществения живот – война между държавите, гражданска война, партизанска борба. Следователно трябва да се изясни какви са разликите между насилието при тероризма и другите форми на насилие.

Сравнени с войната, силите в една терористична акция са много по-малко. Терористичните формирания обикновено прилагат принципа „удряй и бягай“, а за да се осигури изпълнението му, се използват малки групи.

Основната цел на всяка война е овладяване или защита на територия или обект за продължително време. Това създава впе-

чатлението, че тероризмът и войната са едно и също явление, но под различна форма. В действителност има съществена разлика, тъй като при война или действия на националноосвободителни движения трябва да се изпълняват условията на международното хуманитарно право (главно разпоредбите на Женевските и Хагските конвенции и Допълнителните протоколи към тях). Основните са:

- носене на оръжието открито;
- наличие на ясно видими отличителни знаци;
- наличие на лице, отговорно за действията на подчинените му комбатанти (бойци);
- ограничения върху нападенията на граждански обекти и др.

Терористичните организации никога не се съобразяват с тези правни норми, особено по отношение на нападенията на граждански обекти. Обикновено точно невинни граждани и граждански обекти (сгради, транспортни средства) са цел на терористите. Следователно те провеждат дейност, инкриминирана от международното право.

Ако обаче бъдат сравнени престъпленията, извършвани от терористичните организации, с деянията по време на война, инкриминирани като военни престъпления от вътрешното и международното право, на пръв поглед няма да бъде открита разлика. Може да се приеме, че основната разлика е в принадлежността на военнослужещите и терористите към коренно различни структури. Военнослужещите са част от държавна структура – армия или други военизирани формирования. Държавата и международната общност създават необходимите механизми за недопускане и наказване на военни престъпления. Терористите принадлежат към недържавни структури. Те създават механизми за оправдаване и ефективно изпълнение на такива престъпления. В същото време тероризмът се отличава и от основните видове противоборство с военни средства:

- гражданската война;
- партизанската борба;
- народоосвободително движение.

Гражданската война се характеризира с открито стълкновение между класи, етноси, религиозни групи, с въоръжени действия на масите в една държава.

Партизанската борба е форма на война между държавите. Тя се води от въоръжени формирования на гражданското население на окупирана територия срещу въоръжени и полицейски сили на противникова държава. Партизанската борба е и форма на националноосвободително движение. При нея също трябва да се спазват изискванията на международното хуманитарно право.

Народоосвободителното движение е масова обществена все-странна дейност, включваща и въоръжена борба с цел отхвърляне на нежелана чужда (или етническа) власт от население на даден регион, исторически обособено, върху общност на езика, територията, икономическия живот и културата и религията.

Терористите често избират обектите безразборно и сред най-беззащитните (включително деца и мирни граждани). Може да се каже, че такива нападения са престъпления, т.е. в подобни условия дейността е инкриминирана от вътрешното и международното законодателство.

При всички случаи разгледаните видове противоборства се характеризират с отсъствие на безсмислено предизвикване на цивилни жертви. Ударите се насочват или към органите на властта (окупационна или етнически чужда), или към войскови формирования и сили на реда. Действията на въоръжените групировки се подкрепят от местното население в името на национална, етническа или обществена кауза.

Въпреки наличието на някои изключения, породени от съвременни изменения в характера на терористичната дейност в някои региони, в повечето случаи терористичните групи и организации се стремят към подчиняване на волята на обществото чрез терор, всяване на страх и ужас.

Причини за възникване на тероризма

В изследванията на явлението тероризъм са се обособили няколко **основни** групи теории за неговото възникване. Те са :

- психологически;
- социално-икономически;
- политико-социални;
- военни.

В основата на психологическите теории за възникването на тероризма обикновено стои виждането, че човек има вродени инстинкти, които го тласкат към насилие. Те са резултат от хилядолетната борба за съществуване в природата. Съществата, които прилагат насилие, владеят хранителните ресурси и оцеляват. С течение навремето човек се научава да управлява инстинктите си и се превръща в същество, което твори, а насилието е изключение – особено отнемането на човешки живот. Според научни изследвания едва 2% от хората са способни умишлено да убият. Терористите са измежду тези два процента – с чувство за изключителност, ориентирани към доминиране над останалите, авторитарни. Проявяват крайна нетърпимост към другомислещи, не изпитват никакви колебания или съмнения. Повечето търсят причините за личните си проблеми въвн от себе си.

Тероризмът като форма на насилие привлича дейни, импулсивни, душевно неустойчиви хора с възможността да осъществят в кратки срокове собствените си представи за доброта и справедливост и да накажат тези, които им пречат да се реализират в живота.

Друг елемент от личността на терориста, разкрит в психологическите теории, е стремежът към слава и склонността към театралничене. Редица терористи подражават на герои от популярни филми. Средствата за масова информация неволно про-

вокират такова поведение, тъй като поставят терористите под светлината на прожекторите.

Постоянното използване на насилие провокира най-ниски инстинкти. Масовите убийства на невинни хора, включително жени и деца, постепенно деформира личността. Отричат се общочовешки ценности, а на първо място – правото на живот на другите.

Следва да се отбележи, че в терористичните организации попадат хора с определени задръжки по отношение на насилието. В такъв случай спрямо тях се прилага система за психологическо и друго въздействие, която да ги доведе до необходимото за организацията състояние. Това е една от целите на подготовката в лагерите за обучение на терористи.

Социално-икономическите теории обясняват възникването на тероризма с бедността, мизерията, несправедливостта и потискането. Тези проблеми са основа за оправдаване на терористичните нападения.

В изследванията на социално-икономическите аспекти на тероризма се установява следният факт. Лидерите на терористичните организации не произхождат от бедни социални слоеве. Това обаче е характерно за изпълнителите на терористичните нападения. Съществува ли опасност този източник на човешки ресурси за терористичните организации да нараства? Според Збигнев Бжежински в това не може да има съмнение. В бедните страни демографският взрив води до бързо нарастване на безработицата. Безработните са главно млади хора, които са податливи на манипулация, емоционални и бързо могат да възприемат идеите на екстремизма⁴. В някои арабски страни безработицата стига до 46%, динамиката на демографския ръст е най-високата в света, а темповете на икономическо развитие са близки до нулата. От 41 страни, където мюсюлманите са мнозинство, нито една не отговаря на международните стандарти за „свободна“ държава, а за „частично свободни“ се смятат само осем. За сметка на това, седем

⁴ За повече подробности вж. Бжежински, З. Голямата шахматна дъска. С., 1997.

влизат в списъка на 11-те най-репресивни режими на планетата. В повечето ислямски страни има немюсюлмански малцинства, а самите мюсюлмани формират значителни малцинствени групи (над 16% от населението) в 19 държави, което прави етническите и религиозни сблъсъци практически неизбежни.

Бързият ръст на населението в други страни също провокира нови проблеми – недостиг на питейна вода, обработваема земя, храна. Може да се направи изводът, че темповете на икономическо развитие на някои държави не могат да осигурят препитанието на нарастващото население. Следователно терористичните организации няма да усещат недостиг от изпълнители на каквито и да било престъпления.

Политико – социалните теории обясняват причините за възникване на тероризма със стремежа на народите и държавите към завладяване и защита на природните ресурси. Тъй като населението нараства, а ресурсите са намаляваща величина, въпрос за съществуване е властта над териториите, където те са разположени. В борбата за ресурси се използват всякакви средства – политически, икономически, военни. В редица случаи някои от държавите провокират създаването на терористични организации и насочват тяхната дейност срещу свои конкуренти.

Според С. Хънтингтън в бъдеще границите, които разделят човечеството и преобладаващите източници на конфликти, ще се определят от културата. Най-значимите конфликти ще бъдат между нации и групи, принадлежащи към различни цивилизации⁵. Той посочва следните цивилизации:

- западна (евро-атлантическа);
- конфуцианска (китайска);
- японска;
- ислямска;
- хиндуистка;
- православно-славянска;
- латиноамериканска;
- африканска.

⁵ Вж. Хънтингтън, С. Сблъсъкът на цивилизациите. С., 1999.